

Workshop 4. Moed, maat en mystiek: christelijke bronnen voor duurzaam leven (Lisette van der Wel en Jan Wessels)

Hoe kan het christelijk geloof betekenisvol zijn voor een zorgzame omgang met de aarde? Het vroege christendom erkende de natuur als vindplaats van God. Kunnen we dat nog of weer zo ervaren? Welke implicaties heeft dat voor ons handelen? Waar ontmoeten onze verantwoordelijkheid en Godsvertrouwen elkaar? Over de actualiteit van ‘oude’ christelijke waarden en praktijken.

Lisette van der Wel

Lisette van der Wel (1957) publiceert en spreekt over spirituele bronnen als inspiratie voor een duurzame samenleving. Als antropologe op het gebied van ontwikkelingssamenwerking heeft ze ervaren hoe mensen kracht halen uit hun geloof bij hun inzet voor natuurbehoud en een leefbare wereld. Als theologe heeft ze zich verdiept in ecotheologie: bijbelse bronnen en waarden die kunnen inspireren om de integriteit van de schepping te bewaren. Sinds een paar jaar heeft Lisette een eigen bedrijfje, waarin ze haar passie voor mensen en natuur verenigt.

Ze verzorgt, tegen een schappelijke vergoeding, een lezing over ecotheologie voor een duurzame wereld. De lezing leent zich goed voor een bijeenkomst die mensen wil inspireren om als ‘groene kerk’ actief (of versterkt) te worden.

Vraagstelling workshop:

‘Heeft God met duurzaamheid van doen?’ ‘En zo ja, wat of hoe dan?’ zijn de centrale vragen van deze dag. Voor deze workshop hebben we ons de vraag gesteld: Waar ontmoeten onze verantwoordelijkheid en God(svertrouwen) elkaar? Jan en ik zullen daar beiden kort op reflecteren, als startpunt voor een gezamenlijk gesprek.

Maat, Moed en Mystiek.

Christelijke bronnen voor een duurzaam leven

Workshop op studiedag ‘Een geschenk uit/aan de hemel’, over theologie en duurzaamheid;
Christelijke Hogeschool Ede, 12 juni 2015

Jan Wessels en Lisette van der Wel

Vraagstelling workshop:

‘Heeft God met duurzaamheid van doen?’ ‘En zo ja, wat of hoe dan?’ zijn de centrale vragen van deze dag. Voor deze workshop hebben we ons de vraag gesteld: Waar ontmoeten onze verantwoordelijkheid en God(svertrouwen) elkaar? Jan en ik zullen daar beiden kort op reflecteren, als startpunt voor een gezamenlijk gesprek.

Lisette over ‘Maat, Moed en Mystiek’ (10-15 minuten)

Ik heb mij laten inspireren door het denken van enkele (buitenlandse) eco-theologen over onze relatie met de schepping. 'Eco-theologie' is een jonge loot aan de stam van christelijke theologie, met oude wortels in de scheppingsspiritualiteit van het vroege Christendom.

1. Korte schets van drie fasen in de christelijke verhouding tot de aarde:

- Ontzag en respect (vroege Christendom)
- Afstand en vervreemding (Verlichting)
- nieuwe scheppingsspiritualiteit (vanaf Club van Rome, Conciliair Proces)

2. Enkele voorbeelden van nieuwe scheppingstheologie (oecumenisch):

- Ernst Conradie, Zuid-Afrika, biedt zuidelijk perspectief, benadrukt de collectieve verantwoordelijkheid van christenen in noord en zuid om schade van consumentisme te beperken en van levensstijl te veranderen. Pleit voor een '*ecologische reformatie*' van de kerken: een hernieuwde ervaring van verbondenheid met heel de schepping, als basis voor noodzakelijk moreel en spiritueel leiderschap. Leiderschap dat de vraag aan de orde stelt waar het om gaat in het leven; dat zicht biedt op een aansprekende alternatieve visie voor de huidige economische orde. Zo'n 'reformatie' bevraagt ons verstaan van God's werk op aarde, ons onderscheidingsvermogen van wat God aan het doen is. Conradie: de christelijke boodschap van verlossing valt niet langer te verstaan als '*salvation from the earth*', maar '*salvation of the earth*'. Het gaat om de redding van heel de levende schepping en niet uitsluitend om de mens.

- Sallie McFague, Noord-Amerika, feministisch eco-theologisch perspectief, benadrukt het belang van ons Gods- en mensbeeld. Wat zijn onze overtuigingen over wie we zijn en waar we recht op hebben? McFague pleit voor een '*ecologische kerk*': een kerk die het gaat om het bloeien van heel de levende natuur waar mensen deel van zijn. De menswording van Christus, zegt ze, gaat juist hierover dat God met ons is in het vlees, hier en nu, op deze aarde. *The glory of God is every creature fully alive*. De kerk heeft zich daarom te bemoeien met gerechtigheid en duurzaamheid, met de inrichting van onze economie (oikos!), met eerlijk delen. Het geheel kan niet gezond zijn als de delen ziek zijn. Het vraagt een 'bekering': beweging weg van het 'dikke IK' (valse notie van individualisme) naar onszelf leegmaken zodat er plaats komt voor de ander, in de gedaante van een hongerig mens, een bedreigd bos of uitstervend soort. De aarde is niet van ons; wij behoren aan de aarde toe.

3. Beide theologen roepen op tot herwaardering van 'oude' religieuze deugden en praktijken:

- * matiging, zelfbeperking ten bate van het welzijn van anderen. Niet als ontkenning van het leven, maar als weg naar volheid van leven voor allen.
- * moed om onrecht aan te kaarten, op te komen voor rechtvaardigheid, eerlijk delen, en bescherming van de aarde.
- * 'mystiek': meditatie, gebed, natuurbeleving – om (weer) te ervaren dat alles en iedereen doortrokken is van God's aanwezigheid; dat de fundamentele relatie tussen mens en natuur er een is van samenwerking, zorg, partnerschap, en niet van exploitatie. Dat stimuleert respect, dankbaarheid en *earthkeeping*, het willen behoeden van het leven op aarde in al haar schoonheid, diversiteit en complexiteit.

4. Samenvattend: een appèl om onze verantwoordelijkheid te nemen als christenen op persoonlijk, politiek en spiritueel niveau. Duurzaam leven, onrecht aanklagen, ons openstellen voor God's aanwezigheid in al wat leeft.

Beste mensen,

Allereerst: ik ben geen systematisch theoloog, maar Nieuw Testamenticus. Maar ook op het terrein van de 'bijbelse theologie' heb ik me nooit expliciet bezig gehouden met vragen over duurzaamheid en gerechtigheid. Als het gaat over duurzaamheid in het theologisch discours, ben ik dus eigenlijk maar een 'groentje' in dit gezelschap.

Niet dat duurzaamheid en gerechtigheid onbelangrijk voor ons zijn. Zelf proberen we zo duurzaam mogelijk te leven en ook tijdens ons zendingswerk in Botswana hebben we veel gedaan om mensen bewust te maken van een duurzame christelijke levensstijl. Heel praktisch: we hebben geprobeerd solarcookers te introduceren, zodat mensen minder hout zouden gaan gebruiken. Het lastige is wel, dat je er 's avonds niets aan hebt en dat je er ook niet lekker omheen kunt zitten.

Anyway, Lisette heeft ons ingeleid in een paar boeiende oecumenische denkers over duurzaamheid en ons opgeroepen om onze verantwoordelijkheid te nemen als christenen op persoonlijk, politiek en spiritueel niveau door duurzaam te leven, onrecht aan te klagen en ons open te stellen voor Gods aanwezigheid in al wat leeft.

Als ik nadenk over mij eigen geloof en leven uit dat geloof, dan kom ik toch iedere keer weer bij 3 perspectieven uit. En daarbij zou ik niet bij 'verantwoordelijkheid' beginnen maar bij 'aanbidding'.

- **AANBIDDING:** Hemel en aarde met alles erop en eraan zijn een uitdrukking van de grootheid en heerlijkheid van de Ene. **Psalm 19:1** zingt: De hemel verhaalt van Gods majesteit, het uitspansel roemt het werk van zijn handen. En daarom roept **Psalm 8** het in verwondering uit: HEER, onze Heer, hoe machtig is Uw naam op heel de aarde! Voor moderne westerse mensen is zoiets misschien moeilijk te begrijpen, maar voor een eenvoudige Naro in west Botswana is dit zoiets onontkoombaar. En ik moet zeggen - als je op een juli nacht onder de open sterrehemel in de Central Kalahari Game Reserve slaapt, ver weg van de mensenwereld en je kijkt naar de sterren en je luistert naar de geluiden van de natuur om je heen - dan kan het niet anders of je gaat iets van die woorden verstaan. Bezig zijn met en opkomen voor duurzaamheid heeft dan voor mij ook alles te maken met aanbidding van God. Niet in de schepping, maar achter, boven, onder en om de schepping heen. Voor mij is dit een belangrijke spirituele basis voor werken aan duurzaamheid en gerechtigheid.
- **VERANTWOORDELIJKHEID:** God heeft de mens geschapen om deze aarde met alles erop en eraan te beheren (heerschappij voeren over: Genesis 1:26). Dat betekent echter niet dat wij die aarde maar kunnen uitbuiten en kapot maken. In Genesis 2:15 wordt uitgelegd dat het gaat om bewerken (in cultuur brengen) en bewaren (beschermen, behoeden). Als vice van God, als onderkoning, moet de mens God vertegenwoordigen: niet als een dictator, maar als een herder. Dat is zijn 'cultuur-opdracht' - zoals Kuiper dat noemde. Hiermee wordt de volle verantwoordelijkheid voor de schepping bij ons gelegd en alle ongebreidelde en egoïstische misbruik van de schepping en van mensen bij voorbaat veroordeeld en een economie van het genoeg - onderhoud (eten en drinken) en onderdak, zoals Paulus ergens zegt (1 Tim.6:8) geboden.

- De verstoring van de verhouding tussen God en mens door de opstand van de laatste in het paradijs heeft ook gevolgen voor de verhouding van de mens tot de schepping. Uitbuiting en egoïsme hebben de plaats van de aanbidding van God ingenomen. De narcistische westerse mens van vandaag is daarvan het ultieme resultaat. Tegelijkertijd heeft God door Zijn wetten aan het volk van Israel en door het woord van de profeten het onrecht aangewezen en ingedamd, en regels gegeven over het omgaan met de schepping c.q. de natuur. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de sabbatswetten en de wet op het jubeljaar die er niet alleen op gericht waren mensen rust te geven, maar ook het land en de natuur. Je kunt je geen krachtiger kritiek op de 24/7 economie en ondersteuning van de wet op de zondagsrust voorstellen.
- Dat die schepping God absoluut niet koud liet - en ik zou willen zeggen dat is ook wel het sterkste argument tegen elk deïsme - is vooral te zien in het feit dat Zijn Zoon mens werd.
 - Johannes 3:16: Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat een ieder die in Hem gelooft niet verloren hoeft te gaan, maar het eeuwige leven mag ontvangen - mag niet alleen personalistisch/individualistisch en/of soteriologisch (als verlossing van de zondesuld) opgevat worden. Er staat dat God de kosmos liefhad.
 - Geloven betekent niet alleen God vertrouwen, maar ook God liefhebben en je naaste. God liefhebben betekent ook dat je om Zijn schepping geeft. Bovendien worden door het uitbuiten van de schepping anderen de dupe. Daarom is uitbuiten en kapotmaken van de schepping zonde in de ware zin van het woord.
- HOOP: Dat er van menselijke inspanning niet veel te verwachten is, is een algemene ervaring: des te meer kennis en macht we krijgen des te harder gaat de uitbuiting. Ondanks alle strijd tegen onrecht en uitbuiting van de laatste paar eeuwen, is deze wereld er niet veel beter op geworden. En we kunnen misschien wel optimistisch denken dat het ooit beter zal worden, maar dat optimisme is nergens op gestoeld. Zeker, er is in de loop der eeuwen op allerlei terrein vooruitgang geboekt. Vooral op het terrein van de wetenschap en techniek. Maar of de wereld daar beter van geworden is??? Dat hoeft echter niet moedeloos en wanhopig te maken. Want de Bijbel geeft mij juist ook het perspectief van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. En een nieuw Jeruzalem, stad van vrede en gerechtigheid, van licht en leven. Niet door mensen gemaakt, maar "uit de hemel, bij God vandaan". Dit is geen 'doekje voor het bloeden' of 'opium van het volk', maar een aansporing om te leven met verwachting. Zoals Luther in één van zijn Tischreden zei: als ik wist dat Jezus morgen terug zou komen, zou ik vandaag nog een appelboompje planten. Of zoals Paulus in 1 Korintiërs 15:58 schrijft: Kortom, geliefde broeders en zusters, wees standvastig en onwankelbaar en zet u altijd volledig in voor het werk van de Heer, in het besef dat door de Heer uw inspanningen nooit tevergeefs zijn.
- Kortom: 3 perspectieven vanuit de Schriften die voor mij toch steeds weer leidend zijn. Die mij een spiritualiteit bieden als basis, die mij ook gewoon mijn verantwoordelijkheid laten zien en mij daarin ook een weg wijzen en die mij tenslotte ook hoop en perspectief bieden.
- Mag ik daar nog één gedachtelijntje bij zetten. Het is een gedachte die ik hoorde van Tim Keller, niet in het kader van duurzaamheid, maar in een missiologisch kader, maar die met

toch steeds meer triggered. Het is opvallend dat de bijbel begint in een tuin en eindigt in een stad: het nieuwe Jeruzalem.